

**1945-1990 TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİ VE BU DÖNEMDE  
MUĞLA VİLAYETİNE İSKÂN EDİLEN BULGARİSTAN  
MUHACİRLERİ**

Doç. Dr. Bayram AKÇA\*

**ÖZET**

Bu çalışmada Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde büyük sorun yaşadığı Türk- Bulgar ilişkileri ele alınmıştır. Türk- Bulgar ilişkileri giriş bölümü dışında iki kısma ayrılmıştır. Giriş kısmında; 1923- 1945 Türk- Bulgar ilişkileri özet olarak incelenmiştir. Birinci kısımda; 1945- 1990 Türk-Bulgar ilişkileri yine özet olarak ele alınmıştır. İkinci kısımda ise;1945- 1990 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye ve buradan da Muğla Vilayeti'ne iskân edilen Bulgaristan- Türkleri'nin iskân durumları ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur.

*Anahtar Kelimeler:* Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması, Türk-Bulgar ilişkileri, Muğla Vilayeti, Muhacirler, Göçmen.

**TURKISH-BULGARIAN RELATIONS BETWEEN  
1945-1990 AND THE BULGARIAN IMMIGRANTS SETTLED IN  
MUĞLA PROVINCS DURING THIS PERIOD**

**ABSTRACT**

In this study, we have concentrated on Turkish- Bulgarian relation, which led to the great dispute during the Republican period of Turkey. Apart from the Indroduction section, in this paper Turkish- Bulgarian relation are worked out in two seperate chapters: In the Indroduction section we have examined the Turkish- Bulgarian relation between 1923-1945 and have been described as a abstract.In the first chapter, Turkish-Bulgarian relation between 1945 and 1990 have been examined. In the second chapter, the situation of Bulgarian- Turks who migrated from to Turkey and settled in Muğla Province in the years between 1945 and 1990 have been examined.

*Key Words:* Turkish Republic, Lausanne Treaty, Turkish- Bulgarian Relations, Muğla Province, Muğla Province, Refugees.

---

\* Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

## Giriş

Lozan Konferansı'nda Bulgaristan sadece kendini ilgilendiren konulardaki görüşmelere katıldı. Bunun sonucu olarak Bulgaristan Lozan Antlaşması'nda Boğazlar Rejimi ve Trakya'nın Silahsızlandırılmasına ilişkin sözleşmeleri imzaladı. Lozan Antlaşması'ndan sonra 1924 yılı içinde Türkiye ile Bulgaristan, aralarındaki sorunları ivedilikle çözmek ve dostluk ilişkilerini yeniden tesis etmek için çaba sarf etti. Bu görüşmelerde Doğu Trakya'daki Bulgar Kilisesi'nin ve Bulgar Okulu'nun statüsü devamlı sorun oldu<sup>1</sup>.

18 Ekim 1925'de Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi'nin imzalanması ile iki ülke arasında devletler hukuku ilkelerine uygun diplomatik bir ilişki kuruldu. Bu antlaşmanın önemi, Türk Hükümeti'nin, Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye'deki Bulgarların ve Bulgar Hükümeti'nin Neuilly Antlaşmasıyla Bulgaristan'daki Müslüman-Türk Azınlığın haklarını korumak için vermiş olduğu güvencenin teyit edilmesi idi<sup>2</sup>.

1928 yılı Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişme yılı oldu. Bu yıl içinde Türkiye komşuları içinde ilk defa Bulgaristan ile bir ticaret antlaşması yaptı.<sup>3</sup>

1931 yılında Bulgar Başbakanı Mauchanoff'un Ankara'yı ziyareti ile zirveye çıkan Türk-Bulgar ilişkilerindeki balayı dönemi 1932 yılında Bulgaristan'da Türkiye aleyhine bazı olayların çıkması ve Haskova katliamı ile sona erdi.<sup>4</sup>

1936- 1937 yılları Türk-Bulgar ilişkileri için iyi bir dönemdi. 10 Nisan 1937'de TBMM Başkanı Kazım Karabekir ile Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras Sofya'yı ziyaret ederek iki ülke ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulundular.<sup>5</sup>

1939 yılında Bulgaristan'daki Türk azınlığın zorla sınır dışı edildiği haberinin duyulması iki ülke ilişkilerinin gerginleşmesine neden oldu.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Ahmet Özgiray "Türk-Bulgar Siyasi İlişkileri (1920-1938)", **Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı.X, İzmir 1995, s.55-58, Metin Ayışığı, "Atatürk Dönemi Türk Bulgar İlişkilerine Bir Bakış", **Genelkurmay Başkanlığı, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl.2, Sayı.7, Ağustos 2004, s.1.

<sup>2</sup> İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, Cilt.1, Ankara, 1989, s.355-363.

<sup>3</sup> Özgiray, **a.g.e.**, s.59- 60, Ayışığı, a.g. m, s.4-5.

<sup>4</sup> Özgiray, **a.g.e.**, s.61- 62.

<sup>5</sup> Özgiray, **a.g. e.**, s. 67.

<sup>6</sup> **BCA 030. 10. 243. 642. 10.**

1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın çıkması ve ardından da Almanların Balkanlarda yayılmaya başlaması üzerine Türkiye sınırlarını korumak için bazı tedbirler aldı. Bulgarlar, bu tedbirlerin kendine karşı alındığı hissine kapılınca Türkiye, Bulgarları rahatlatmak için Bulgarlarla 17 Şubat 1941'de Ankara'da bir beyanname imzaladı. Bu beyanname Türkiye ile Bulgaristan'ın birbirine saldırmamasını taahhüt ediyordu.<sup>7</sup>

27 Mayıs 1943 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Bulgaristan'daki milletvekili seçimleri münasebetiyle yayınladığı beyanname iki ülke ilişkilerinin olumlu gelişmesine katkı sağladı.<sup>8</sup>

### A- 1945- 1990 Türk-Bulgar İlişkileri

1944 yılında Bulgaristan'da iktidara gelen Komünist Yönetim, Müslüman-Türk azınlığın önde gelen kişilerini tutuklama, topraklarına kooperatifleştirme gerekçesiyle el koyma, okul ve vakıflarını devletleştirip eğitim haklarını ellerinden alma yöntemiyle asimilasyon politikası uygulayıp Türkiye'ye göç etmelerini sağlamaya çalışmıştır. 1950 yılına gelindiğinde Türk Azınlığı, bir taraftan Bulgar makamlarından Türkiye'ye göç için pasaport isterken, diğer yandan da, T.C Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye mektup ve dilekçeler göndererek kendilerinin Türkiye'ye kabul edilmelerini talep etmişler, böylece her iki devleti göç konusunda zorlamaya başlamışlardır<sup>9</sup>. Bu durum karşısında 10 Ağustos 1950'de Bulgar Hükümeti, Türkiye'ye uzun bir nota vererek; Türkiye'ye göç etmek isteyen 250.000 Bulgar Türkünün üç ay içinde Türkiye'ye kabul edilmesini istemiştir<sup>10</sup>.

Bulgar Hükümeti, notanın yazıldığı tarihten sonraki üç aylık süre içinde 250.000 Bulgaristan Türkünün Türkiye'ye kabul edilmesi ve sonra da bu meselenin kapatılmasını istemekteydi. Bu nedenle Bulgar Hükümeti notayı verdikten sonra Bulgaristan Türk Azınlığı Türk sınırına yığıldı.<sup>11</sup>

<sup>7</sup> Olaylarla Türk Dış Politikası, Haz. Mehmet Gönlübol v.d, Ankara, 1996, s.154.

<sup>8</sup> BCA, 030. 10, 243.645.3.

<sup>9</sup> Hüseyin Memişoğlu, " Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı", **Türkler**, Editör: H. C. Güzel- K.Çiçek- S.Koca, C.XX, Ankara, 2002, s.361- 370, Bilal Şimşir, **Bulgaristan Türkleri**, İstanbul, 1986, s.212- 216, **Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığa Baskı**, Hazırlayan: Norveç Helsinki Komitesi, Çeviren: Yaşar Yücel, Ankara, 1988, s.11-12.

<sup>10</sup> Bilal Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", **Bulgaristan'da Türk Varlığı, Bildirileri, (7 Haziran 1985)**, TTK, Ankara, 1992, s.58- 59, Eric Jan Jürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s.344.

<sup>11</sup> **Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığa Baskı**, s.12.

10 Ağustos 1950 tarihli göç nedeniyle verilen Bulgar notasından dolayı Türk Bulgar ilişkileri sıkıntılı bir döneme girdi. Bunun üzerine Türk Hükümeti yukarıda belirtilen Bulgar notasına sert bir cevap vererek; Bulgar Hükümeti ile Türk Azınlığın Türkiye'ye geçişi konusunu 1925 tarihli "İkamet Sözleşmesi" çerçevesinde müzakere edebileceğini belirtti<sup>12</sup>.

Bulgar Hükümeti, 22 Eylül 1950'de Türkiye'ye ikinci bir nota vererek; Bulgar Türk azınlığın kayıtsız şartsız Türkiye'ye kabul edilmelerini istedi. Bulgaristan'ın bu notasına Türkiye 16 Ekim 1950'de 1925'tarihinde imzalanan "İkamet Sözleşmesi" çerçevesinde sert bir cevap verdi. İki ülke arasındaki karşılıklı nota alış verişi sürerken Bulgar Hükümeti bazı vizesiz çingeneleri de Türkiye'ye sokmaya kalkıştı. Bu durum karşısında Türkiye sınırlarını kapattı. Bulgar Hükümeti sınırların tekrar açılmasını istedi. Türkiye ise vizesiz Türkiye'ye giren çingenelerin geri alınması şartıyla sınırlarını açabileceğini belirtti. Bunun üzerine Bulgaristan Türkiye'nin isteklerini kabul ettikten sonra 2 Aralık 1950'de Türk-Bulgar sınırı tekrar açıldı. 1950 yılında Türk-Bulgar sınırından Türkiye'ye 12.233 aile ve bunların oluşturduğu 52.185 kişi göç etti.<sup>13</sup>

1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç akını devam ederken Bulgar Hükümeti yeniden Bulgaristan muhacirleri arasına vizesiz çingeneleri katarak Türkiye'ye sokmaya kalkıştı. Bunun üzerine Türk Hükümeti 8 Kasım 1951'de Türk-Bulgar sınırını ikinci kez kapattı.1951 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 25.118 aile ve bunların oluşturduğu 102.208 kişi göç etti.<sup>14</sup>

Türk-Bulgar sınırı, bir yıl kadar kapalı kaldıktan sonra Bulgaristan, Türkiye'ye gönderdiği çingeneleri geri almayı kabul etti Bunun üzerine 26 Şubat 1953'de Türk-Bulgar sınırı tekrar açıldı. Ancak bu kez Bulgaristan Hükümeti, Bulgaristan Türk azınlığın Türkiye'ye göçünü yasakladı. Hatta bundan sonra Türkiye'ye hiç göç olmayacağını söyledi. Bu durum, 1968 yılında imzalanan "Yakın Akriba Göçü Antlaşması"na kadar devam etti.<sup>15</sup>

Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlık Türkiye'ye göç umudunu hiç yitirmedi. Bilakis, Bulgaristan'daki gelişmeler, Bulgaristan'daki Türk azınlığın Türkiye'ye göç arzularını daha da kamçıladı. Özellikle Türklerin tarlaları-

<sup>12</sup> Bilal Şimşir, **Bulgaristan Türkleri**, s. 212- 216.

<sup>13</sup> Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", s.60.

<sup>14</sup> Şimşir, **Bulgaristan Türkleri**, s.227.

<sup>15</sup> Şimşir, **Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu**, s.61, Ayşe Kayapınar, "Türkiye-Bulgaristan İlişkilerinin Bulgaristan'daki Türkler Açısından Değerlendirilmesi", Genelkurmay Başkanlığı, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl.1, Sayı.2, Ankara, Eylül 2003, s.206- 207.

nın ellerinden alınarak kooperatifleştirilmesi, 1959-1960'da Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilerek Türkçe eğitimin yasaklanması Türklerin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç isteklerini pekiştirdi<sup>16</sup>.

Türk Hükümeti Bulgaristan ile göç konusunda bir anlaşmaya varmak niyetinden hiç vazgeçmedi. Buna karşılık Bulgar Hükümeti de iki ülke arasında çeşitli alanlarda işbirliği yapılmasından yana bir politika izledi. Ancak Türkiye göç konusunda bir antlaşmaya varılmadan başka alanlarda Bulgaristan ile işbirliği yapmaya yanaşmadı. Bulgar Hükümeti ise göç konusunda Türkiye ile bir anlaşmaya varmaktan kaçındı. Bu durum böyle devam ederken Eylül 1961'de Türkiye, Bulgaristan'a bir nota vererek; Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın haklarına saygı gösterilmesini ve Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin serbest göçlerine engel olunmamasını istedi. Bulgarlar, bu notaya uzun süre karşılık vermedi. 7 Temmuz 1963'de TBMM' ne sunulan ikinci Koalisyon Hükümeti Programı'nda Bulgaristan'a verilen notaya değinilerek; Bulgar Hükümeti'nin, iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmediği söylendi. 30 Aralık 1963 tarihinde TBMM sunulan Üçüncü Koalisyon Hükümeti Programında bu konu yine gündeme getirilerek; Bulgaristan Hükümeti'nin kendisine verilen notaya hala cevap vermediği belirtildi<sup>17</sup>

Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasından sonra 8 Ocak 1964'de Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin TBMM Karma Bütçe Komisyonu'nda; Bulgar Hükümeti'nin Bulgaristan'da yaşayan Bulgaristan Türk Azınlıkla ilgili notaya hala cevap vermediğini bilakis Bulgaristan'da yaşayan Türklerin haklarının ihlal edildiğini söyledi. Bulgaristan'da yaşayan Türk Azınlığa ne azınlık hakları tanımıyor ne de Türkiye'ye göçlerine izin veriliyordu.<sup>18</sup>

1965 tarihinden sonra Türk-Bulgar ilişkileri hızlı bir gelişme gösterdi. 27 Mayıs 1965'de Dışişleri Bakanı Hasan Işık iki devlet arasındaki ilişkiler hakkında şöyle demişti; "İki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için birçok faktör mevcuttur. Türkiye bütün ülkelerle ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Komşu iki ülkenin gelecek nesillerinin iyi komşuluk ve karşılıklı saygı içinde yetiştirilmesi lüzumludur"<sup>19</sup>.

<sup>16</sup> Şimşir, **Bulgaristan Türkleri**, s. 250-262.

<sup>17</sup> Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", s.63.

<sup>18</sup> Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", s.64.

<sup>19</sup> **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919- 1995)**, s.529.

1965 seçimlerinden sonra işbaşına gelen yeni Bulgar Hükümeti'nin Başbakanı Todor Jivkof 8 Aralık 1965'tarihinde verdiği bir demeçte Türk-Bulgar ilişkileri hakkında şöyle demişti; “Eşitlik ve birbirinin iç işlerine karışmama ilkesine dayanarak komşu ülkelerle ilişkileri geliştirme isteğini bildiren Türk Hükümeti'nin son bildirisini memnuniyetle karşılıyoruz. Biz Türk-Bulgar ilişkilerinin gelişmesini engelleyen bütün meseleleri görüşme yoluyla incelemeye hazırız. İki ülke arasında ticaret alışverişini ve Türk-Bulgar dostluk ilişkilerini geliştirmek iki ülkenin yararınadır.” dedi.<sup>20</sup>

28 Mayıs 1966'da Türkiye ile Bulgaristan, Sofya ve Ankara'daki elçiliklerini Büyükelçilik düzeyine getirdiler. 16- 21 Ağustos 1966'tarihleri arasında Bulgaristan Dışişleri Bakanı İvan Başev, Türkiye'yi ziyaret etti. Aynı günlerde TBMM Başkanı Ferruh Bozbeyli de bir heyetle Bulgaristan'ı ziyaret etti. Bu resmi ziyaretler ertesi yıl da devam etti. 27-31 Mayıs 1967'tarihleri arasında Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Bulgaristan'ı resmen ziyaret etti. Bu ziyaret sonucu yayınlanan ortak bildiri Kıbrıs ile ilgili olarak şöyle denildi; “TC Dışişleri Bakanı Bulgaristan Dışişleri Bakanı'na hükümetinin Kıbrıs ile ilgili görüşlerini izah etmiştir. İki bakan bölgede barışın ve istikrarın sağlanması için bu meselenin en kısa zamanda adil bir biçimde çözümlenmesini arzu etmektedir”. Böylece Türk yetkililer son yıllarda başka devletlerle ortaklaşa yayınladıkları bildirimlerde söz konusu edilmesine önem verdikleri Kıbrıs konusunda Bulgaristan'la yayınladıkları ortak bildiri Türk görüşünü destekler nitelikte olmasa da birkaç kelime koydurmayı başarmış oldu. Bu da Türk-Bulgar ilişkilerinin iyi düzeyde olduğunun bir işaretiydi.<sup>21</sup>

Türk-Bulgar ilişkilerinde bundan sonraki kronolojik gelişme şu şekilde gerçekleşti:

1-6 Kasım 1967'tarihleri arasında Bulgaristan Ulaştırma Bakanı M.Vaçkov Türkiye'yi ziyaret etti. Bu ziyaret sırasında 3 Kasım 1967'tarihinde iki devlet arasında doğrudan demiryolu inşası için bir antlaşma imzalandı<sup>22</sup>.

24 Şubat 1968' tarihinde Bulgaristan Türklerinin göçleri konusundaki bir antlaşmayı iki ülke temsilcileri paraf etmişlerdir. 1950'lerden beri göç konusunun iki devlet arasında önemli bir sorun olduğu hatırlanacak olursa bu antlaşmanın önemi daha iyi anlaşılabilir olur. Türkiye ile Bulgaristan ara-

<sup>20</sup> Gösterilen yer, s.529.

<sup>21</sup> Gösterilen yer, s. 529.

<sup>22</sup> Aynı eser, s. 530.

sındaki göç antlaşması, Bulgar Başbakanı Todor Jivkof'un 20- 26 Mart 1968 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyareti sırasında imzalanarak son şeklini almıştır. Bu ziyaret sonucunda yayınlanan ortak bildiri uluslararası sorunlar üzerinde geniş şekilde durulmuş ve Kıbrıs konusunda daha önceki bildirilere göre daha açık bir ifade kullanılmıştır: "İki Başbakan Kıbrıs sorununu da ele almışlardır. Sayın Demirel, Bulgar Başbakanına Türkiye'nin bu konudaki görüşünü ve mesele ile ilgili son gelişmeleri izah etmiştir. İki Başbakan, Akdeniz Bölgesi'nde önemli bir ihtilaf kaynağı olan meselenin en kısa zamanda Kıbrıs'ın bağımsızlığına dayanan ve Kıbrıslı Türk ve Rumların barış ve güvenlik içinde yaşamalarını sağlayacak şekilde çözümlenmesi ümidini ifade etmişlerdir".<sup>23</sup>

Bu tarihten sonra iki ülke arasındaki ilişkiler teknik olarak bakanlıklar düzeyinde devam etti. Bu arada 5- 9 Ekim 1970'de Başbakan Süleyman Demirel Bulgaristan'ı ziyaret etti. Bu ziyaret sonucunda yayınlanan ortak bildiri daha önceki görüşler tekrar edildi.<sup>24</sup>

1971- 1973 arası Türk dış politikasında optimal denge politikası sürdürüldü. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası, 27 Mayıs İhtilali gibi büyük ölçüde iç politikadaki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Gerçekten de 12 Mart Muhtırasından önceki birkaç yıl içinde öyle hızlı gelişmeler yaşandı ki bunun sonucu olarak kamuoyunun dış politikaya olan ilgisi asgari düzeye indi. İç politikadaki gelişmeler ve Kıbrıs ile ilgili görüşmelerin başlaması yanında kamuoyunun dış olaylara ilgisini azaltan bir diğer neden ise Sovyetler Birliği'nin müttefiği diğer sosyalist devletlere karşı olan sert tutumunun Türkiye'deki sosyalistler ve sosyalist ülkelerle yakın ilişki kurulmasında yarar gören diğer çevrelerde büyük hayal kırıklığı yaratmasıydı. Bu nedenle sosyalist çevreler sosyalist devletlerle yakın ilişki kurulmasını savunmadıkları gibi izlenen dış politikayı eskisi gibi açıkça eleştirememekteydi. 1968 yılında Sovyetler Birliği'nin bir başka Varşova Paktı ülkesi olan Çekoslovakya karşı gerçekleştirdiği askeri müdahale Türkiye'yi endişeye sevk etti. İşte bu nedenlerden dolayı 1970'lerin başından itibaren Türk dış politikasında ve dolayısıyla Türk-Bulgar ilişkilerinde bir durgunluk yaşandı.<sup>25</sup>

<sup>23</sup> Soysal, *Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz (1919- 1993)*, İstanbul, 1993, s.80; *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 530.

<sup>24</sup> *Olaylarla Türk Dış Politikası*, s. 530.

<sup>25</sup> *Aynı eser*, s. 538- 539.

1971- 1973 arası dönemin Türk dış politikasına getirdiği durgunluk sonrası 1973'ü izleyen yıllarda Türk-Bulgar ilişkilerinde sınırlı da olsa bir canlanma görüldü. Ancak, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nın SSCB' de yarattığı kaygılar ve Türk iç siyasi gelişmeler ki; 1975 sonrası Adalet Partisi liderliğinde kurulan iki koalisyon hükümetinde etkili bir konumda olan MHP'nin SSCB'ye karşı geleneksel siyasi tavrı, Türk Sovyet ilişkilerini ve dolayısıyla Türk-Bulgar ilişkilerini olumsuz yönde etkileyip iki ülke arasındaki ilişkilerin sınırlı gelişmesine neden oldu.<sup>26</sup>

1980- 1983 yılları arasında diğer sosyalist ülkelerle olan soğuk diyalog Sosyalist Bulgar Hükümeti ile Türk Hükümeti arasında yaşanmadı. En azından Türk-Bulgar ilişkilerinde bir diyalog sürdürülebildi. Bu arada Türk ve Bulgar Hükümetleri üst düzeyde karşılıklı ziyaretler gerçekleştirdiler.<sup>27</sup>

1983- 1990 yılları arasında Türk-Bulgar ilişkilerini etkileyen iki önemli faktör vardı. Bunlardan birincisi; Bulgaristan Varşova Paktı, Türkiye ise NATO 'nun en sadık üyesi olmalarıydı. Bu nedenle Türkiye doğusunda SSCB ile batısında Varşova Paktı üyesi Bulgaristan ile sınırdaştı. Bu durum Türkiye'nin Varşova Paktı iki ülkesi tarafından kuşatılması anlamına geliyordu ki bu da güvenlik sorunu oluşturmaktaydı. Dolayısıyla Türkiye'nin NATO çerçevesinde savunma sistemini bu durumu göz önüne alarak belirlemesi gerekiyordu.<sup>28</sup>

İkinci olarak Bulgaristan'da yaşayan 900.000 kadar Türk azınlık iki ülke ilişkilerinin belirlenmesinde önemli etken oldu. Daha önce de değinildiği gibi bu ülkede yaşayan Türk azınlık iki ülke arasındaki ilişkilerde hep bir güvensizlik sorunu olmuştu. Bulgaristan'da genellikle kırsal kesimde yaşayan ve geleneksel toplum yapısını koruyan Türkler, uzun yıllar kendi kimliklerini muhafaza ettiler. Bulgaristan'da genel olarak Slav nüfusun azalmaya başlaması ve Türk nüfusun artış eğilimini koruması, Bulgar yönetimi açısından uzun vadede etnik, dinsel ve dilsel kimliğini koruyan büyük bir azınlıkla karşı karşıya kalma olasılığını gündeme getirdi. Bulgar yönetimi Türk azınlığı göç yoluyla azaltma girişiminden bir sonuç alamamıştı. Ayrıca 1974'de Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden sonra 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması bir yoruma göre Bulgar yönetimini, Türkiye'nin benzer bir operasyonu Bulgaristan'daki Türkler için

<sup>26</sup> Aynı eser, s. 593- 594.

<sup>27</sup> Aynı eser, s. 606.

<sup>28</sup> **Türk Dış Politikası**, Edtör. Baskın Oran, C.II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.178.



de gerçekleştirebileceği yolunda bir kaygıya itti. Bu kaygılar sonucu Todor Jivkof yönetimindeki Bulgar Hükümeti 1984 yılından sonra Türklere karşı yoğun bir baskının eşlik ettiği “*Yeniden Doğuş Süreci*” adını verdikleri bir “*İsim Değiştirme*” kampanyası başlattı.<sup>29</sup>

Aralık 1984’den itibaren Bulgaristan’daki gelişmeler Türk ve dünya basınına sınırlı da olsa yansımaya başladı. Gelen haberler, Bulgar tanklarının isim değiştirme kampanyasına direnen köyleri sardığı, yeni Bulgar isimlerini kabul etmeyenlerin hapse atıldığı, Belene Kampına sürüldüğü ve hatta öldürüldüğü şeklinde bilgileri içeriyordu. Bu durum karşısında T.C Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Todor Jivkof’a bir mesaj göndererek; isim değiştirme kampanyasının durdurulmasını istedi. Fakat, son vermek bir yana isim değiştirme kampanyası tüm Bulgaristan’a yayıldı. Bu dönemde bazı kaynaklara göre; 800 ila 2500 arasında Bulgaristan Türkü katledildi. Bulgar yönetimi bir taraftan isim değiştirme kampanyasını sürdürürken; diğer taraftan da Bulgar antropolog ve tarihçileri burada yaşayan Türklerin köken olarak Bulgar olduklarını ancak Osmanlı Devleti döneminde İslamiyet’i kabul ederek Türkleştiklerini iddia edip onlara yeni kimliklerini benimsetmeyi amaçlıyorlardı. Bu baskılar yalnızca isim değiştirmekle kalmadı; Türkçe gazeteler yasaklandı, Türk mezarları tahrip edilerek onların geçmişle ilgileri kesilmeye çalışıldı ve hatta Müslüman-Türk çocukların sünnet edilmesi dahi yasaklandı. Bulgaristan Türkleri Bulgarların bu politikasına yer yer direnmeye çalıştıysa da başarılı olmadı ve boyun eğmek zorunda kaldı. Bulgaristan açısından ise uyguladığı bu politikası uluslararası arenada daha fazla prestij kaybetmesine neden oldu.<sup>30</sup>

1983’de iktidara gelen Turgut Özal, Bulgaristan’da Türk Azınlığa baskı yapıldığı yolundaki haberler karşısında önceleri ihtiyatlı davranarak sorunu fazla büyütmeden çözmeyi denedi. Fakat, kamuoyundan bu konuda baskılar artınca Mart 1985’de Türkiye Bulgaristan’a bir nota vererek sorunun görüşmeler yoluyla çözülmesini istedi ve bu amaçla bir göç antlaşması imzalanabileceğini bildirdi. Jivkof yönetimi ise, Ankara Hükümeti’nin gönderdiği bu notayı içişlerine karışma olarak yorumladı<sup>31</sup>.

<sup>29</sup> **Türk Dış Politikası**, s.178, Mehmet Günay, “Osmanlı Sonrası Bulgaristan Dinî Hayatı”, **Türkler**, Editör: H.C.Güzel- K.Çiçek- S. Koca, C.XX, Ankara, 2002, s. 410- 414, Kayapınar, a.g. m, s. 207.

<sup>30</sup> **Türk Dış Politikası**, s.178- 179. Bu dönemdeki Bulgarların asimilasyon politikası ile ilgili daha geniş bilgi için bakınız. İlker Alp, **Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)**, Ankara, 1990.

<sup>31</sup> **Türk Dış Politikası**, s.179.

Bu arada olaylar büyüdükçe ciddiyetinin anlaşılması üzerine Başbakan Turgut Özal gerekirse Bulgaristan'daki bütün Türkleri Türkiye'ye kabul edebilecekleri yolunda bir açıklama yaptı. Türkiye diğer yandan da bu olayı Avrupa Konseyi, İslam Konferansı Örgütü, Birleşmiş Milletler, AGİT, Helsinki İzleme Komitesi ve Uluslararası Af Örgütü'nün gündemine getirerek dünyanın dikkatini Bulgaristan'daki Türk azınlığa yapılan asimile politikasına çekmeye çalıştı.<sup>32</sup>

Bulgaristan ise 1989 yılına kadar Türkiye'nin göç antlaşması önerisini reddetti.1989 yılında Todor Jivkof Hükümeti Bulgaristan'daki Türk azınlığı topluca göçe zorlayınca sorun yeni bir boyut kazandı. Mayıs 1989'dan itibaren Bulgaristan Türkleri Bulgaristan'daki ev ve eşyalarını satarak Türkiye'ye göç etmeye başladı. Bir süre sonra Türk Hükümeti daha fazla göçmen kabul edemeyeceğini açıklayıp sınırları kapattı. Bu dönemde 300.000 civarında Bulgar Türkü Türkiye'ye göç etti.<sup>33</sup>

## **B. 1945-1990 Yılları Arasında Muğla Vilayetine İskân Edilen Bulgaristan Muhacirleri**

### **a. 1950-1951 Yıllarında Muğla Vilayeti'ne İskân Edilen Bulgaristan Türk Muhacirleri:**

1944-1952 yılları arasında Türk-Bulgar ilişkilerinin gerginleştiği ve sonuçta 1950-1951 yıllarında yüz binlerce Bulgaristan Türk Azınlığın Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldığı bu dönemde Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin bir kısmı Muğla Vilayeti'ne iskân edildi.

**Tablo 1: 1950- 1951 yıllarında Muğla-Merkez İlçeye gelen iskân edilen göçmenler.**<sup>34</sup>

<b>Geldiği Yıl</b>	<b>Aile Adeti</b>	<b>Nüfus Adeti</b>	<b>İskân Edildiği Yer</b>	<b>İskân Şekli</b>
1950	1	7	Muğla-Merkez	Şehirselsel
1951	1	6	Muğla-Merkez	Şehirselsel
1951	1	2	Muğla-Pisi	Şehirselsel

<sup>32</sup> Aynı eser, s.180.

<sup>33</sup> Didar Erdinç, "Bulgaristan'daki Değişim Sürecinde Türk Azınlığın Ekonomik Durumu", **Türk-ler**, Editör: H.C.Güzel- K.Çiçek- S.Koca, C.XX, Ankara, 2002, s.398-399, **Türk Dış Politikası**, s.180, Kayapınar, a.g. m, s. 208; Soysal, a.g. e, s.100.

<sup>34</sup> **Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Merkez İlçe İSKÂN Esas Defteri.**

**Tablo 2: 1950- 1951 yıllarında Muğla'nın Fethiye İlçesinde iskân edilen göçmenler.**<sup>35</sup>

Geldiği Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti	İskân Edildiği Yer	İskân Şekli
1950	4	15	Merkez	Tarımsal
1951	13	19	Merkez	Tarımsal
1951	2	11	Çaykenarı	Tarımsal
1951	1	5	Çobanlar	Tarımsal
1951	1	5	Demirler	Tarımsal
1951	11	58	Girdev	Tarımsal
1951	4	21	Kabaağaç	Tarımsal
1950	2	9	Karadere	Tarımsal
1951	8	17	Karadere	Tarımsal
1951	3	10	Karaköy	Tarımsal
1950	1	5	Kıncılar	Tarımsal
1951	1	4	Kestep	Tarımsal
1951	3	13	Ortaköy	Tarımsal

**Tablo 3: 1950- 1951 yıllarında Muğla'nın Köyceğiz İlçesinde iskân edilen göçmenler.**<sup>36</sup>

Geldiği Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti	İskân Edildiği Yer	İskân Şekli
1951	14	54	Dalyan	Tarımsal
1951	62	254	Karaçalı	Tarımsal
1950	7	39	Ortaca	Tarımsal
1951	13	44	Ortaca	Tarımsal
1951	5	22	Toparlar	Tarımsal

<sup>35</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Fethiye İlçesi İSKÂN Esas Defteri.<sup>36</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Köyceğiz İlçesi İSKÂN Esas Defteri.

**Tablo 4: 1950- 1951 yıllarında Muğla'nın Milas İlçesinde iskân edilen göçmenler.<sup>37</sup>**

Geldiği Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti	İskân Edildiği Yer	İskân Şekli
1950	1	4	Merkez	Tarımsal
1951	35	153	Merkez	Tarımsal
1951	12	59	Akyol	Tarımsal
1951	5	22	Bafa	Tarımsal
1951	2	6	Çandır	Tarımsal
1951	3	13	Danişment	Tarımsal
1951	1	6	Derince	Tarımsal
1951	2	11	Mersinet	Tarımsal
1951	5	23	İçme	Tarımsal
1951	7	32	Varvil	Tarımsal

**Tablo 5: 1950- 1951 yıllarında Muğla'nın Ula İlçesinde iskân edilen göçmenler.<sup>38</sup>**

Geldiği Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti	İskân Edildiği Yer	İskân Şekli
1950	2	8	Merkez	Tarımsal
1950	1	6	Kızılağaç	Tarımsal

**Tablo 6: 1950- 1951 yıllarında Muğla'nın Yatağan İlçesinde iskân edilen göçmenler.<sup>39</sup>**

Geldiği Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti	İskân Edildiği Yer	İskân Şekli
1950	10	35	Bozüyük	Tarımsal
1951	2	8	Bozüyük	Tarımsal
1951	2	11	Bahçeyaka	Tarımsal
1950	4	23	Eskihisar	Tarımsal
1950	1	8	Şahinler	Tarımsal

<sup>37</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Milas İlçesi İSKÂN Esas Defteri.

<sup>38</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Ula İlçesi İSKÂN Esas Defteri.

<sup>39</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi, Muğla-Yatağan İlçesi İSKÂN Esas Defteri.

1950- 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 160.766 kişi göç etti. Bunlardan 253 hane (1818 kişi) Muğla Vilayeti'ne iskân edildi.

### **b. 1968 Göç Antlaşması'ndan Sonra Muğla Vilayeti'ne İskân Edilen Bulgaristan Türk Muhacirleri:**

22 Mart 1968 tarihinde Bulgaristan Başbakanı Todor Jivkof'un Türkiye'yi ziyareti sırasında Türkiye ve Bulgaristan Dışişleri Bakanları arasında Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlıkla ilgili bir sınırlı göç antlaşması imzalandı. Bu antlaşma imzalandıktan sonra Başbakan Süleyman Demirel; bu antlaşma ile Bulgaristan'daki soydaşlarımızdan bir kısmının parçalanmış ailelerinin Türkiye'ye göçüne izin verilmesiyle insani bir gayeye hizmet edileceğini, söyledi. Todor Jivkof ise; bu antlaşmanın iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğini geliştireceğini, belirtti<sup>40</sup>.

**Tablo 7: Türk Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti arasında yapılan 22 Mart 1968 tarihli antlaşma gereğince Muğla İline serbest göçmen olarak gelenler.<sup>41</sup>**

İlçe	Bucak veya Köy	Geldikleri Yıl	Serbest Aile	Göçmen Nüfus
Merkez İlçe	Merkez	1970	1	5
Merkez İlçe	Merkez	1978	1	5
Fethiye İlçesi	Merkez	1969	1	4
Fethiye İlçesi	Merkez	1970	3	9
Fethiye İlçesi	Merkez	1971	2	4
Fethiye İlçesi	Merkez	1978	1	4
Köyceğiz İlçe	Dalaman Köyü	1970	1	6
Köyceğiz İlçe	Dalaman Köyü	1971	3	10
Köyceğiz İlçe	Dalaman Köyü	1972	2	6
Köyceğiz İlçe	Merkez	1978	7	39
Milas İlçesi	Merkez	1970	1	2
Milas İlçesi	Merkez	1971	1	4
Yatağan İlçe	Merkez	1971	1	9
Yatağan İlçe	Turgut Bucağı	1970	1	4
Yatağan İlçe	Gökpınar Köy	1971	1	2

<sup>40</sup> Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, s.384, Soysal, a.g.e, s.80.

<sup>41</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi.

1968 göç antlaşması sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye 130.000 kişi göç etti. Bunlardan 27 aile ve bu ailelerin oluşturduğu 113 kişi Muğla Vilayeti'ne iskân edildi.

**c- 1989- 1991 Yılları Arasında Muğla Vilayetine İskân Edilen Bulgaristan Türk Muhacirleri:**

**Tablo 8: 1989- 1991 yılları arası Muğla Vilayetine gelen ve burada iskân edilen göçmenler** <sup>42</sup>

İlçe	Geldikleri Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti
Merkez İlçe	1989	3	11
Bodrum İlçesi	1989	2	5
Dalaman İlçesi	1989	4	14
Fethiye İlçesi	1989	1	2
Marmaris İlçesi	1989	7	20
Yatağan İlçesi	1989	7	26
Yatağan İlçesi	1991	3	7

1989 yılından sonra Bulgaristan'dan Türkiye'ye 310.000 kişi göç etti. Bu göç edenlerden 27 hane ve bunların oluşturduğu 85 kişi Muğla Vilayeti'ne iskân edildi. Ancak, daha sonraki günlerde ailelerin parçalanmış olması, iklim şartlarına uyum sağlayamama gibi nedenlerle Muğla Vilayeti'ne gelen göçmenlerden bazıları Muğla'dan başka vilayetlere göç etmiştir.

<sup>42</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi.

**Tablo 9: 1989- 1992 yılları arasında Muğla Vilayetine gelen ancak daha sonra başka vilayetlere giden göçmenler<sup>43</sup>.**

Gittikleri İl	Gittikleri İlçe	Geldikleri Yıl	Aile Adeti	Nüfus Adeti
Tekirdağ	Çorlu	1989	1	1
Tekirdağ	Sultanköy	1989	1	4
Antalya	Merkez	1989	1	2
Ankara	Merkez	1989	1	3
Ankara	Merkez	1992	1	3
Balıkesir	Merkez	1989	1	4
Bursa	Merkez	1989	2	2
Bursa	Fethiye Köyü	1989	1	4
Edirne	Merkez	1989	1	4
Eskişehir	Merkez	1989	1	1
Sivas	Merkez	1989	1	2
İzmit	Merkez	1989	1	2
İzmit	Gebze	1989	1	2
İstanbul	Pendik	1989	2	6
İstanbul	Ümraniye	1989	1	4
İstanbul	Şirinevler	1989	1	3
İstanbul	Küçükçekmece	1989	2	4
İstanbul	Mahmutbey	1989	1	3
İstanbul	Çatalca	1989	1	4
İstanbul	Silivri	1989	1	3

<sup>43</sup> Köy Hizmetleri Muğla İl Müdürlüğü Arşivi.

Yukarıdaki istatistikte görüldüğü üzere 1989-1991 yılları arasında Muğla Vilayeti'ne iskân edilen Bulgaristan Türk muhaciri ailelerden 1989 yılında 2 aile Tekirdağ'a, 1 aile Antalya'ya, 1 aile Ankara'ya, 1 aile Balıkesir'e, 3 aile Bursa'ya, 1 aile Edirne'ye, 1 aile Eskişehir'e, 1 aile Sivas'a, 2 aile İzmit'e ve 9 ailede İstanbul Vilayetleri'ne göç etti. 1992 yılında ise 1 aile Muğla Vilayeti'nden Ankara Vilayeti'ne göç etti.

**Tablo 10: 1945- 1990 yılları arasında Türkiye'ye ve Muğla'ya gelen Bulgaristan Türk göçmenleri.**<sup>44</sup>

	<b>Türkiye'ye Gelen Nüfus Adeti</b>	<b>Muğla Vilayeti'ne Gelen Nüfus Adeti</b>
1950- 1951	154.000	949
1969- 1978	130.000	113
1989-...	310.000	85
Toplam	594.000	1147

Yukarıdaki tabloyla göre; 1950- 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye 154.000 ve Muğla Vilayeti'ne de 949 adet, 1969-1978 yılları arasında Türkiye'ye 130.000 ve Muğla Vilayetine 113 adet ve 1989 yılında da Türkiye'ye 310.000 ve Muğla Vilayetine 'de 85 adet Bulgaristan Türk muhaciri göç etmiştir. Bu rakamlara göre 1950- 1951 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Bulgaristan Türk muhacirlerinin %11'i ve 1945-1990 yılları arasında yani toplamda da %2'si Muğla Vilayeti'nin değişik bölgelerine iskan edilmişlerdir. Bu rakamlar Türkiye'ye gelen Bulgaristan Türk muhacirlerinin toplam sayının çok düşük bir miktarı olsa bile yine de Muğla Vilayeti'nin devletin göç politikası çerçevesinde önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

<sup>44</sup> H.Yıldırım Ağanoglu, *Osmanlı'dan Cumhuriyete Balkanların Makus Tarihi, Göç*, İstanbul, 2001, s.310-319.



### **Sonuç**

Bu çalışmada Türk-Bulgar İlişkilerinin 1945- 1990 arası dönemi ele alınmıştır. Çalışma giriş ve sonuç bölümleri ile birlikte dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde;1923- 1945 yılları arası Türk-Bulgar ilişkileri özet bir şekilde incelenmiştir. Birinci bölümde;1945- 1990 yılları arası Türk-Bulgar ilişkileri siyasal, sosyal, ekonomik ve özellikle de Bulgaristan'da bulunan Türk azınlığın durumu açısından ele alınmıştır. İkinci bölümde ise;1945- 1990 yılları arasında Bulgaristan'dan gelip Muğla Vilayeti'ne iskân edilen Bulgaristan Türk muhacirleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Ek-1



Ek-2



Ek-3

